

Voorwoord

Toen de derdejaarsstudenten geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen zich in 2013 weer mochten intekenen voor de vakken van het nieuwe semester, was in de lijst met opties het bijzonder getitelde college ‘The Cultural History of Animals in the Modern Era’ opgenomen, dat gegeven werd door dr. M.K. Baár. In dat college werd aandacht geschonken aan de historische trend waarbij dieren centraal stonden als onderzoeksobject, al dan niet in relatie tot mensen; de zogenaamde *animal turn*. In het college benadrukte Baár dat dieren in de voorgaande eeuwen wel een rol hadden gespeeld in historisch onderzoek, maar dat het nieuw was dat dieren nu een subjectiviteit en agency werd toegekend. De historicus Benjamin Breen, verbonden aan Columbia University, meent zelfs dat ‘*animal history is emerging as one of the hot topics of historical research in the 2010s.*’¹

Doch, de oplettende lezers – wellicht abonnees die het blad al ontvingen in 1994 – zullen zich misschien herinneren dat *Groniek* eerder al ‘Het dier: een menselijke geschiedenis’ heeft uitgebracht en dat er toen in het voorwoord al gesproken werd over de *animal turn*, die naar verluid toen al twintig jaar aan de gang was.² Toch is er de laatste jaren sprake van een groeiend aantal publicaties dat te vatten is onder de noemer ‘diergeschiedenis’ of ‘*animal history*’. Voor de redactie van *Groniek* genoeg aanleiding om voor de tweede maal stil te staan bij deze benadering, daar zij zich immers inzet voor bijdragen aan ‘het debat zonder einde’ (al lijkt er bij diergeschiedenis sprake te zijn van een begin zonder einde). De insteek van dit nummer verschilt dan ook enigszins van die van twintig jaar terug. Destijds werd primair stilgestaan bij het beeld dat mensen van dieren hadden, en de veranderingen die zich hierin hadden voorgedaan. Hierbij was er dus vooral sprake van een eenzijdige relatie, waar de menselijke visie dominant was. In dit nummer is er meer aandacht voor de relatie *tussen* mens en dier en de rol die dieren in de geschiedenis hebben gespeeld. Er wordt meer nadruk gelegd op de wederkerige relatie tussen mens en dier, waar beiden als belangrijke actoren worden gezien.

Rosa Deen geeft het startschot met een gedegen introductie van deze ‘nieuwe’ discipline, de *animal turn*. In haar artikel beschrijft Deen de verschuiving van het perspectief van historisch onderzoek naar dieren, een verschuiving die *zeer* overeen lijkt te komen met het verschil van insteek tussen de *Groniek* uit 1994 en het nummer dat nu voor u ligt.

De nadruk is verschoven van onderzoek naar ‘het dierbeeld’ van een bepaalde gemeenschap of cultuur naar een meer relationele benadering, waarbij achting wordt gegeven aan hoe dieren integraal zijn onze ‘mensengeschiedenis’.

Nerissa Russell schrijft in het tweede artikel over wat misschien wel de meest invloedrijke verandering in mens-dierrelaties genoemd kan worden: de domesticatie van dieren door mensen, die ze bespreekt aan de hand van het neolithische Nabije Oosten. Waar de relatie tussen dier en jager werd gekenmerkt door respect en gelijkwaardigheid, was de relatie tussen een herder en zijn kudde van een veel rigidere aard. Deze verschuiving die duizenden jaren geleden optrad, is volgens Russell in het heden nog steeds van invloed op de relatie tussen mens en dier.

Een heel ander perspectief op mens-dierrelaties wordt gegeven door Luc Devriese, die historisch-linguïstisch onderzoek doet naar termen die verbonden zijn aan het slachtproces. Devriese toont in zijn artikel aan dat de herkomst van woorden veel kan onthullen over de historie van het slachten en de daarmee gepaard gaande veranderingen in relaties tussen dieren en mensen. Hierbij gaat hij onder andere in op de verschillen tussen ritueel en niet-ritueel slachten.

Het vierde artikel, geschreven door Monika Baár, is een onderzoek naar de veranderingen in de status van honden in de geschiedenis. Hoe ontwikkelde de relatie tussen honden en mensen zich van een primair functionele verhouding naar een verhouding waarin een hond als emotionele steun en statussymbool wordt gezien? Baár toont aan dat het aanzien van honden niet alleen diachroon, maar ook synchroon in de tijd enorm kan verschillen. Ten slotte bespreekt ze hoe honden in de toekomst mogelijk kunnen bijdragen aan technologische ontwikkelingen.

Gedomesticeerde dieren als runderen, paarden, schapen en varkens zijn op grote schaal verspreid en komen nu over de hele wereld voor. Voor kamelen ligt dat anders. Ondanks hun grote arbeidscapaciteit, kracht en vermogen om lang zonder voedsel en water te kunnen reizen, komen zij enkel voor in woestijngebieden. Richard Bulliet sluit het themagedeelte van dit nummer af met een artikel over hoe het kan dat een efficiënt dier als de kameel in slechts een beperkt deel van de wereld in gebruik is gebleven.

Deze *Groniek* is een dubbelnummer, wat betekent dat het zowel nummer 206 als nummer 207 is. Dit is uiteraard niet alleen op de omslag, maar ook in de omvang van het nummer merkbaar: naast de gebruikelijke vijf thema-

artikelen bevat deze *Groniek* een extra uitgebreid supplementsgedeelte. Dit opent met een ‘Hoog van de Toren’ van Fardau Mulder, waarin zij pleit voor een intensievere samenwerking tussen de opleidingen Archeologie en Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen, omdat beide disciplines elkaar zowel theoretisch als inhoudelijk kunnen verrijken.

In de rubriek ‘Persoonlijkheden’ poogt Rik Peters duidelijkheid te scheppen in de verwarring die rond het gedachtegoed van de Britse historicus, archeoloog en filosoof R.G. Collingwood is ontstaan. Om een filosoof te begrijpen, zo stelt Peters, moet je zijn vraag reconstrueren. Voor Peters is het idee van het levende verleden, en niet de reenactment doctrine, het meest inspirerende deel van Collingwoods filosofie. Dit idee scherpt de blik van de historicus voor de verborgen verledens in allerlei menselijke samenlevingsvormen, van gezinnen tot natiestaten.

Marlisa den Hartog zet zich in de rubriek ‘Discordia’ af tegen het gebruik van concepten als periodiseringsmiddel in de geschiedschrijving. Aan de hand van het concept van de ‘Renaissance’ zet Den Hartog de voor- en nadelen uiteen van het periodiseren aan de hand van overkoepelende begrippen die gebruikt worden om orde te scheppen in de chaos van het verleden. Periodisering op basis van concepten is niet wenselijk volgens Den Hartog, in plaats daarvan pleit zij ervoor de geschiedenis in eeuwen op te delen.

Theo Meder behandelt in de rubriek ‘Historisch Erfgoed’ rubriek de overlevering van oude volksverhalen, specifiek de volksverhalen die als typisch Fries kunnen worden beschouwd. Van groot belang bij het bewaard blijven van deze verhalen was de Friese volksverhalenverzamelaar Dam Jaarsma. Meder staat stil bij de omvang van het Friese repertoire dat Jaarsma in een relatief klein gebied heeft weten op te tekenen.

Andrys Wierstra probeert een verklaring te vinden voor de fascinatie die er in de jaren zeventig onder historici is ontstaan voor de Italiaanse kunstenaar Filippo Marinetti en diens nieuwe beweging: het Futurisme. Hoewel Marinetti zelf een hekel had aan de geschiedenis, is hij door veel historici omarmd als een bron van inspiratie. In deze ‘Persoonlijkheden’ laat Wierstra een kant van Marinetti zien die in schril contrast lijkt te staan met zijn veronderstelde proto-fascisme en voorliefde voor oorlog en geweld. Dit nummer sluit af met een artikel van Marjolein van Pagee en Stef Scagliola waarin zij pleiten voor meer aandacht voor het lokale Indonesische perspectief in de geschiedschrijving over de Indonesische

Voorwoord

Onafhankelijkheidsoorlog. Het is volgens hen de hoogste tijd om de blik te richten op de groep waarop het door de Nederlanders tijdens deze oorlog gepleegde geweld was gericht: Indonesische strijders en burgers.

De redactie van *Groniek* wenst u veel leesplezier toe.

Noten

1. Benjamin Breen, "Animal History: An Emerging Scholarly Trend," JSTOR Daily, October 29, 2014. Accessed February 10, 2016. <http://daily.jstor.org/animals-in-the-archive/>.
2. Redactie *Groniek*, 'voorwoord', *Groniek*, no. 126 (1994): 6-8.